

Montse Pineda

IRENE CASELLAS

● Montse Pineda ha estat presidenta durant cinc anys del Comitè 1 de Desembre, la plataforma unitària que aplega la major part de les ONG que treballen en l'àmbit del VIH a Catalunya. A finals de maig va deixar el càrrec, però com a coordinadora d'Incidència Política de l'entitat Creació Positiva, Pineda continua donant veu a les reivindicacions d'un col·lectiu que ha vist com en els darrers anys s'ha retrocedit en matèria de prevenció i de lluita contra la discriminació.

Quina és la situació actual de la lluita contra la sida a Catalunya?

Si ens fixem en la part més clínica, està clar que hi ha hagut moltíssims avenços en l'aspecte terapèutic. La cronicitat de la infecció ha significat per a moltes persones no solament viure, sinó fer-ho amb qualitat de vida. El sistema català ha funcionat, des de l'inici es va donar una resposta per part de l'administració, creant plans d'acció, unitats als hospitals, dotació econòmica perquè als hospitals hi hagués unitats realment capdavanteres al món... És molt important el tema de la investigació, no només dels grans hospitals i dels grans noms científics, sinó també en l'àmbit de la infermeria o de la psicologia, que han donat molt de suport i han ajudat les persones infectades. Hi ha centres capdavanteres en el tema de la vigilància epidemiològica. A més de les entitats, evidentment. Tot això ha ajudat. A més els fàrmacs no només han ajudat a sobreviure, sinó també a reduir la possibilitat de transmissió. Hem de pensar, per exemple, que la transmissió vertical, la que es transmet durant l'embaràs o el part, és pràcticament zero. Però també hi ha altres escenaris en què la valoració no és tan positiva.

Com ara...

Si s'ha baixat la guàrdia en algun aspecte, aquest és el de la resposta social i el tema

Presidenta
del Comitè 1
de Desembre
fins fa un
mes,
continua
reclamant
actuacions
contra
l'estigma del
VIH

polític i econòmic. I aquesta baixada de la guàrdia no s'ha de focalitzar en les persones o en les relacions sexuals que tenim, sinó en els missatges que s'han anat donant en relació al VIH. S'ha volgut simplificar quan és un tema molt complex i hi ha moltes situacions i circumstàncies que l'acompanyen. Actualment, les polítiques de prevenció a casa nostra són insuficients, i haurien de ser més actualitzades i dotades econòmicament. A més, les polítiques contra l'estigma i la discriminació també són insuficients. Tot això està barrejat, no és només una qüestió de diners –que també– sinó d'una manca de perspectiva en l'àmbit de la salut pública.

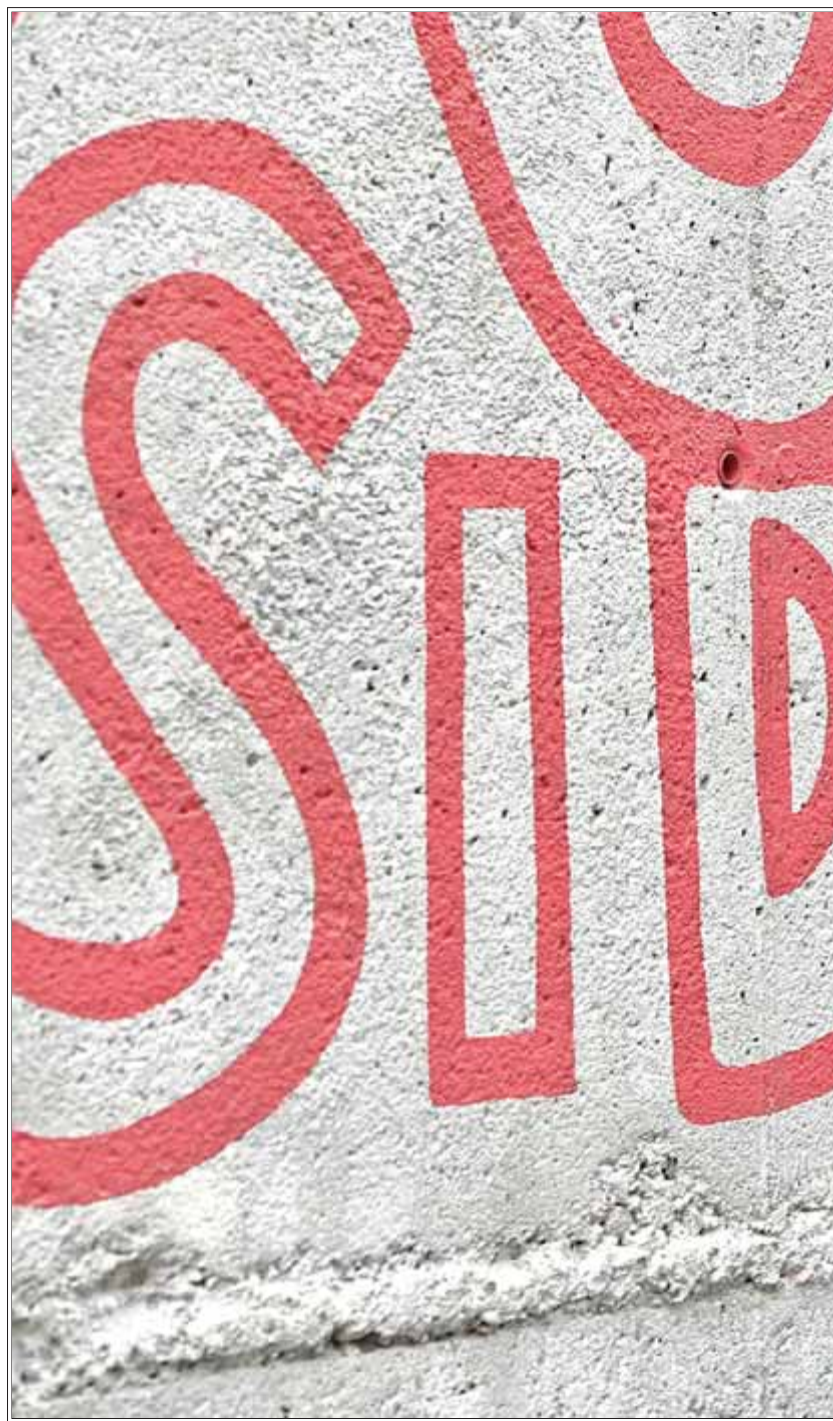
Passa en general en l'àmbit sanitari?

És que precisament el VIH no es limita a l'àmbit sanitari, s'haurien de fer polítiques molt més àmplies. En general tot el tema de la promoció de la salut s'ha acabat reduint a temes com l'ús del preservatiu o de la profilaxi de preexposició. Per tant són polítiques que es basen en els instruments i no en la garantia dels drets. El tema de l'educació, per exemple, és transcendent. I l'educació sexual o afectivosexual no s'ha fet realitat,

per molt que ho digui una llei com la 8/12 de salut sexual i reproductiva i interrupció voluntària de l'embaràs. Si parles amb el Departament d'Ensenyament et diran que sí que s'està treballant i que entra al currículum, però quan preguntem quantes hores reals s'estan fent sobre aquest tema, la resposta és gairebé un sense sentit, estan donant voltes a coses que no són substancials. O fem aquesta feina des de les entitats o es fa des d'un model que no està integrat, un model que a les escoles està molt biològitzat, se centra en el tema del preservatiu i no a entendre que la sexualitat és una construcció social i que això ens afecta a tots i durant tota la vida. No estem parlant només d'un coit, estem parlant de les representacions del poder, de l'homofòbia, de sexisme, de masclisme... i de com això afecta la manera com tu vols tenir les teves relacions sexuals.

Per tant, es donen missatges massa simples?

Sí, i si ens preocupem només de la utilització del preservatiu o de l'impacte que tenen les drogues en el sexe, si ens quedem amb el símptoma, no podrem profunditzar en les

“

Si s'ha baixat la guàrdia en algun aspecte de la lluita contra la sida, aquest és el de la resposta social i el tema polític i econòmic

Montse Pineda, davant la reconstrucció del grafit que Keith Haring va pintar a Barcelona el 1989 i que fa dos anys es va recuperar, ja que l'original va ser destruït als noranta.

JOSEP LOSADA

apprès sent feminista és que allò personal és polític. I no hem de caure en el reduccionisme de pensar que la gent s'infecta perquè vol, perquè no pren mesures... Això no és així. Hem de saber quines són les circumstàncies i els determinants socials que fan que la gent es comporti d'una determinada manera. Ens manquen espais per poder treballar-ho i poder donar respostes. Des de les entitats alertem que hi ha sífilis, que hi ha clamídies, que hi ha VHL... però les polítiques no són conjuntes, fins i tot els serveis no actuen de manera conjunta. Per posar un exemple, els ASSIR, els centres que fan salut sexual i reproductiva: tothom els identifica exclusivament amb les dones, tot i que en realitat són mixtos...

Per tant, falta una atenció més especialitzada?

Sí, especialment si sortim de l'àmbit de Barcelona i les grans ciutats, perquè en la major part del territori no hi ha serveis especialitzats dins dels serveis públics. I no per a tothom és fàcil anar al seu metge de capçalera, que és el metge de la seva família, per poder parlar sobre una malaltia de transmissió sexual o sobre la seva prevenció. A més, en aquest espai d'atenció primària segurament no disposen d'una hora per poder parlar i repensar què li passa a cada persona. O per avaluar quines són les dificultats, per exemple, a l'hora d'utilitzar el preservatiu, o si no el vols utilitzar quines altres estratègies tens per reduir el risc d'infecció. La informació biomèdica ja hi és, ja existeix, però moltes vegades aquesta informació s'ha de traduir a la vida real de les persones. Un home gai de l'exemple no té res a veure amb un noi gai d'un poble o amb un immigrant gai que acaba d'arribar de Bolívia perquè allà està perseguït. I totes aquestes persones reben els mateixos missatges. Caldria crear espais confidencials on les persones se sentin còmodes per demanar informació, on puguin gestionar la seva realitat.

Quin és el paper de les entitats?

En el tema de prevenció, reivindicuem un model de sostenibilitat. Algú pot pensar "ja estan les entitats demanant diners". Però és de que moltes de les activitats que es fan de prevenció les fem nosaltres: anem a les escoles, fem accions educatives amb les treballadores sexuals, repartim preservatius... Estem donant serveis a les persones que conviuen amb la sida, des d'atenció psicològica a atenció residencial per a aquells que estan en un estat de salut i en un estat social tan deteriorat que necessiten acolliment. Som nosaltres que estem en primera línia, i el model de finançament de tot això és el model de les subvencions. I dins de l'escala del que ha de ➔

“Aquest és un tema complex, però s'ha volgut simplificar. S'ha reduït a una qüestió d'ús o no del preservatiu

“No estem parlant només d'un coit, estem parlant de representacions del poder, d'homofòbia, de sexisme, de masclisme...

Un pla encallat des de fa tres anys

A Catalunya estem des del 2013 sense l'aprovació del Pla d'Acció per a la Prevenció del VIH i Contra l'Estigma Social, que és una de les reivindicacions més importants del Comitè 1 de Desembre. Desenvolupar el pla va ser una de les principals consignes que

es van establir en un acord nacional aprovat el 2014 pel Parlament. "Vam treballar durant vuit mesos amb els diputats dels diferents grups parlamentaris, en un context històric molt complex, i vam aconseguir aquell acord nacional. Però no s'ha com-

plet, és un dels incompliments més importants d'aquests governs. Certament pot haver-hi un interès polític i un interès tècnic -això no ho neguem- però a la pràctica no s'acaben de resoldre els temes importants relacionats amb el VIH", insisteix Pineda.

mesures... I ho hauríem de fer a llarg termini. En general actuem en base a les alarmes, però nosaltres veiem fa molt de temps situacions que són complicades i que no tenen la resposta que haurien de tenir. Per exemple, les entitats especialitzades hem passat anys posant en evidència que el consum de drogues en les relacions sexuals té un impacte a com negociar la utilització o no de l'ús del preservatiu. Però ens trobem que de cop i volta es difonen notícies alarmistes,

com el tema de la ruleta sexual que va sortir en alguns mitjans [es refereix a la suposada organització d'òrgies en què es convidava un infectat sense que la resta de participants sàpiga qui és]. I aquest tipus d'informacions el que fan és augmentar l'estigma...

Però deu coincidir que deu ser molt difícil abordar un tema que és tan personal com el de la sexualitat...

Jo sóc feminista, i una de les coses que he

“

Les entitats no podem estar sotmeses a una convocatòria de subvencions que és gracioble, quan nosaltres som les que fem serveis

☞ pagar el govern, som les últimes de les últimes. Ens trobem que durant aquests anys, des del 2012, hem tingut deutes constantment de tots els departaments. Des de Justícia per les activitats que s'estan fent a la presons, fins a les activitats que estan subvencionades pel Departament de Salut, que per cert a finals d'abril encara no havia indicat les previsions d'aquest any...

O sigui que fins ben estrat l'any no saben de quants recursos disposaran?

En aquesta dinàmica nosaltres plantejem una previsió i sabem que ens pagaran a finals d'any. I és exactament a finals: l'any passat ens van pagar el 31 de desembre, i hi ha algunes entitats que van cobrar el 5 de gener. Això fa que nosaltres no puguem pagar la seguretat social dels treballadors, que s'hagin de tancar centres residencials... Les subvencions del Departament de Salut respecte al VIH per a les entitats durant l'any passat van ser 1,3 milions d'euros. És poc. No podem estar sotmeses a una convocatòria de subvencions que és gracioble, quan nosaltres som les que estem fent serveis. I això, que el govern ho reconeix, de moment no és capaç de canviar-ho. Sí que és cert que hi ha una bona voluntat per intentar-ho, però hi ha el risc que puguin entrar empreses grans a competir amb les entitats. I nosaltres creiem que un país ha de poder garantir que la gent amb més expertesa i que formen part del teixit social sense ànim de lucre, pugui fer les tasques sense el patiment de com finançar les seves activitats.

A més és una inversió...

El Departament de Salut destina 1,3 milions en prevenció a través de les entitats i al mateix temps es gasta 135 milions en tractaments antiretrovirals. Evidentment, si no fas prevenció aquesta partida anirà creixent, perquè tindràs cada cop més persones que s'aniran infectant. A casa nostra es detecten cada any 700 casos nous, que vol dir que segurament s'infecten moltes més persones però no es diagnostiquen. Aquesta és una dada que s'ha cronificat i que esperem que amb canvis substancials en les polítiques de prevenció es pugui reduir. Som optimistes en aquest sentit, tot i que el model ha de canviar i s'ha de profunditzar amb les arrels. Una novetat important en aquest sentit seria el de la profilaxi preexposició.

En què consisteix?

En que les persones que estan en alt risc de contreure el VIH prenguin medicaments per al VIH diàriament per reduir les seves probabilitats d'infectar-se... Això, per entendre'ns, passa ja fa anys amb les dones embarassades, que una mica abans del part i durant el part prenen aquesta medicació perquè no hi hagi transmissió al nadó. És una estratègia que ja s'utilitza en altres països. Funciona, i és cert que a casa nostra s'ha creat un grup de treball amb

els representats de salut pública, dels hospitals i de les entitats, per poder estudiar la seva implementació, tot i tenint en compte que a la Unió Europea encara no està aprovada aquesta medicació. Però tot apunta que es podria fer una prova pilot aquí, a casa nostra. Com sempre, hi ha dubtes i crítiques, per exemple pel que fa a l'impacte econòmic i a l'impacte que tindria en la prevenció d'altres ITS. Nosaltres ho veiem positiu, és una nova estratègia, però tornem al de sempre, pensem que aquesta estratègia no pot ser una opció aïllada i que no existeix una solució màgica per posar fi al VIH. Creiem que la reducció de les dades a casa nostra s'hauria d'aconseguir amb la suma d'unes estratègies que encara no tenim: educació, seguir fomentant l'ús del preservatiu, seguir utilitzant la postexposició –que consisteix en la possibilitat d'anar a un hospital quan has estat exposat al virus i que et facilitin l'antiretroviral durant un mes– el tema del diagnòstic, i també la profilaxi preexposició.

I quina és la realitat actual pel que fa a la problemàtica de l'estigma i la discriminació de les persones infectades?

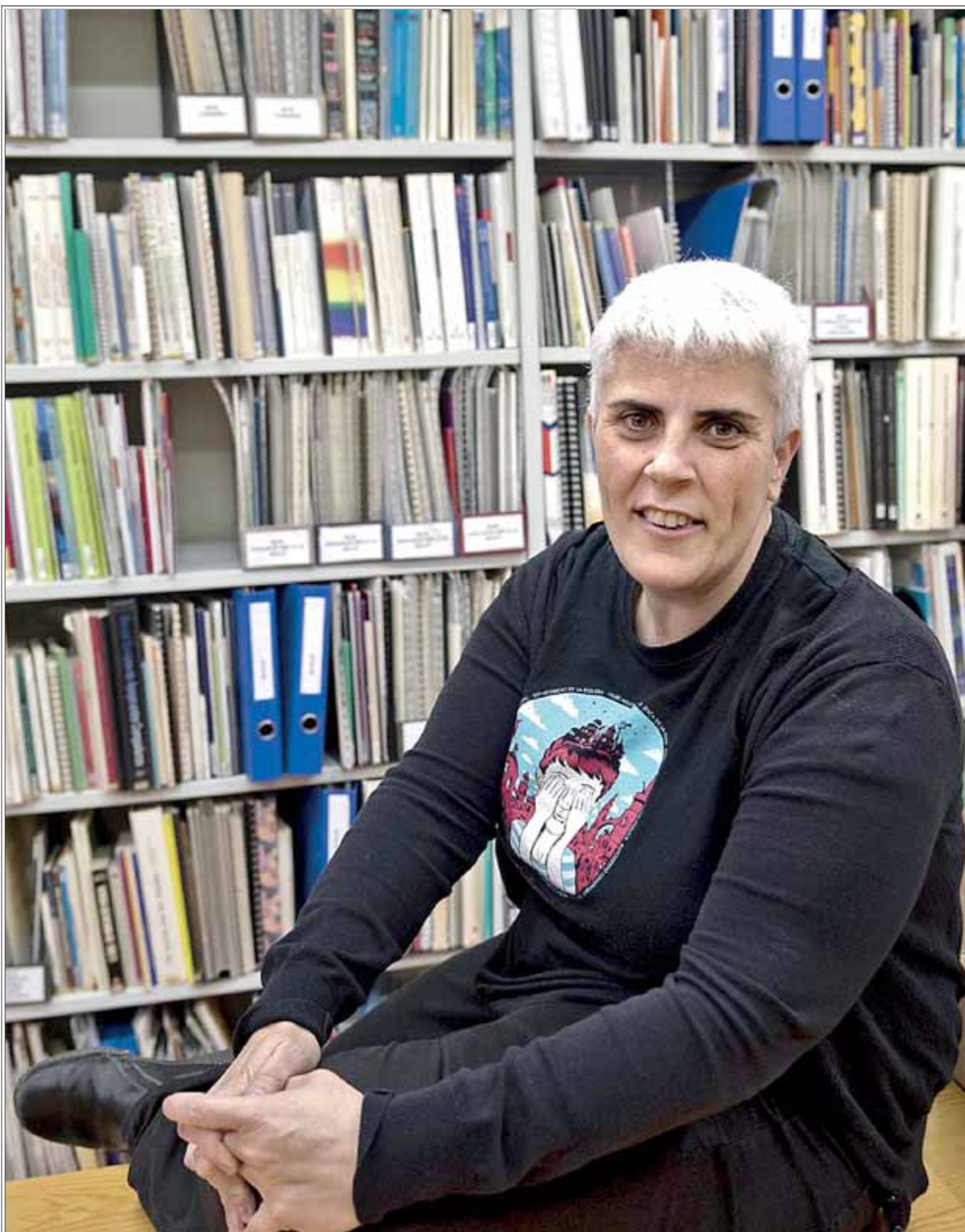
Malgrat que el discurs oficial és que s'ha anat reduint amb el pas del temps, el que realment s'ha cronificat en aquesta epidèmia és això, l'estigma. La gent continua tenint por d'explicar que està infectada, no només per una qüestió individual i personal, sinó perquè en la nostra societat encara hi ha comentaris plens de serofòbia. Encara hi ha actuacions discriminatòries des dels serveis sanitaris... i hi ha persones que són acomiadades per aquest tema, tot i que sigui difícil de demostrar. És un problema de la societat.

Quina resposta cal?

L'administració hauria de garantir que no hi hagi cap mena de protocol intern en cap institució que pugui permetre conductes de discriminació. I haurien de ser mesures proactives, no podem esperar que el mal ja estigui fet. I això també requereix que es continuïn mantenint els serveis que ofereixen les entitats. De fet, moltes de les actuacions que fem des de les entitats van en la línia de reduir aquest dany que produeix la discriminació. I la lluita contra la discriminació i l'estigma és un dels temes més importants per prevenir el VIH. Si ens fa por la idea de l'expansió del virus –un discurs que jo no comparteixo perquè implica que hi ha persones que són vectors de la malaltia– és evident que no fer-hi front per por de la discriminació augmenta el risc i posa en risc els altres. Per tant s'han de fer polítiques concretes en aquest àmbit. En veure que des de fa dos anys –quan es va signar l'acord nacional per fer front a l'epidèmia del VIH a Catalunya i contra l'estigma i la discriminació relacionats– no s'ha mogut res en aquest sentit, vam decidir impulsar mocions des dels ajuntaments.

“

No existeix una solució màgica per posar fi al VIH, per reduir les dades a casa nostra s'haurien de sumar estratègies

Pineda, fotografiada a la seu de l'entitat Creación Positiva, al barri del Raval de Barcelona.

JOSEP LOSADA

una experiència en la quotidianitat.

Veure el que passa en el tema de la sida és veure que passa al conjunt de la societat?

Efectivament, perquè l'epidèmia del VIH té a veure amb les desigualtats. Les entitats sovint som la punta de l'iceberg en el moment d'abordar aquestes desigualtats, i en l'àmbit polític –i parlo de política en el sentit general–, com s'aborda el tema és una representació de les mancances que tenim com a societat. Necessitem polítiques reals, no necessitem acords que siguin paper mullat...

Per tant, no deu ser gaire optimista amb vista al futur...

El maltracte institucional s'ha cronificat i jo no veig que hi pugui haver un canvi a curt termini, perquè hauria de canviar tota l'administració. Respecte a l'epidèmia, crec que s'anirà reduint el nombre de persones que s'aniran infectant, per les diferents estratègies que es vagin desenvolupant. El que no aconseguirem, a no ser que hi hagi una voluntat política i econòmica de transformació real, és que la gent deixi de patir l'estigma. A més, la resposta social crec que serà cada cop més limitada perquè les entitats estem cada cop més cansades, empobrides i fragilitzades. I no són tres adjectius casuals, crec

que les diferents administracions han fet sovint un doble discurs i ens han empobrit les infraestructures –no parlo només econòmicament– perquè la nostra capacitat de resposta política sigui menor. Això és lamentable perquè al país hem estat les entitats les que hem donat resposta a l'epidèmia. I finalment el que m'agradaria és que l'epidèmia del VIH fos realment rellevant políticament, que no fos només una qüestió econòmica, o que no fos només un tema de salut, sinó de garantia dels drets sexuals de les persones, d'accessibilitat als tractaments, tant del VIH com de l'hepatitis, com d'altres malalties... I que aquesta epidèmia hagués ensenyat a aquest país que el que és realment important és la seva gent, tota la seva gent, inclosos aquells que estan en una situació de més vulnerabilitat, que en definitiva són una responsabilitat de tots.

Hem perdut aquella idea bàsica dels anys vuitanta i noranta de la solidaritat?

Sí, i de fet aquell va ser un dels eixos fonamentals de la lluita contra l'epidèmia: el paper que tenia la ciutadania de donar suport a les persones amb el VIH i a les seves famílies. Això s'ha perdut una mica, encara que hi ha una consciència social que aquest tema és important, la realitat és que si es miren les enquestes i les investigacions, davant la pregunta de si beuries del mateix got que una persona amb VIH, la resposta continua essent que no. I això no és només un problema de informació, és un problema d'ètica social, la societat està malalta de prejudicis, de discriminacions, i això no s'arregla només amb polítiques, s'arregla amb educació, treballant els valors que volem com a país, com a societat. A més a més, la solidaritat no pot ser una cosa que estigui en la metafísica, ha de ser

Premi Pedro Zerolo

Barcelonina filla d'immigrants andalusos, Montse Pineda, de 45 anys, en fa 23 que està vinculada a la lluita contra la sida. "Sóc treballadora social i ho vaig veure clar quan estava en un centre de menors. Havia de banyar un nadó de 15 dies i un treballador em va dir: 'Posa't els guants que aquest té el bitxo'. Em va semblar tan terrible que vaig decidir que em volia dedicar a ajudar les persones afectades." Es coordinadora d'Incidència Política de l'entitat Creación Positiva i durant cinc anys ha presidit el Comitè 1 de Desembre. Una trajectòria que ha estat reconeguda aquesta setmana amb l'entrega del Premi Pedro Zerolo per part del Col·lectiu LGTB+ de Madrid.

“

La societat està malalta de prejudicis, de discriminacions, i això no s'arregla només amb polítiques, s'arregla amb educació

“

M'agradaria que l'epidèmia del VIH fos realment rellevant políticament, que no fos només una qüestió econòmica